

วัฒนธรรมการขอแรง: วิถี อำนาจ พลังแห่งการขับเคลื่อนแบบแผนกิจกรรมพัฒนากลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างศักยภาพการจัดการตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

Sorang Culture: The Livelihoods of Power to Drive of Local Career Development Plan for Create Sustainable Self-Management Potential of the Community

จิตติมา ดำรงวิณะ

สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Jittima_dam@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอข้อค้นพบด้านแบบแผน “วัฒนธรรมการขอแรง” จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาขีดความสามารถกลุ่มอาชีพท้องถิ่น เพื่อสร้างศักยภาพการจัดการตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ตำบลกรูงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมุ่งเน้นการวิเคราะห์ปรากฏการณ์เชิงพื้นที่ โดยการสำรวจรูปแบบและกิจกรรมแผนพัฒนาอาชีพท้องถิ่น กอปรกับการวิเคราะห์สังเคราะห์ขีดความสามารถด้านการจัดการกลุ่มอาชีพท้องถิ่นโดยเลือกศึกษาจากเครือข่ายกลุ่มกล้วยครบวงจรกรูงชิง พบว่าภายในกลุ่มมีความสนใจในเรื่องสาธารณะในเป็นทิศทางแห่งแรงปรารถนาพร้อม ด้วยกติกากการตกลงรวมแรง รวมใจกันลุกขึ้นมาเริ่มต้นสืบค้นองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ผสมผสานดั้งเดิมนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน นำสู่การพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ จัดเก็บบันทึกไว้เป็นมรดกตกทอดรากฐานทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม คือ การขอแรงนับว่าเป็นระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการตนเองของชุมชนซึ่งชาวบ้านในพื้นที่ใช้คำว่า “ขอ” หรือเรียกอีกอย่างว่าการลงแรงช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ส่วนคำว่า “แรง” คือ พลังแห่งความเสียสละ ทั้งทางด้านพลังกาย พลังใจ และพลังความคิด ที่มีต่อการมีจิตสาธารณะในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในทุกระดับพร้อมฝากบันทึกความรู้ไว้สืบทอดเจตนารมณ์จิตสำนึกระดับชุมชน

คำสำคัญ: ขอแรง แผนกิจกรรมพัฒนากลุ่มอาชีพ ศักยภาพการจัดการตนเอง

Abstract

This academic article is a form of discovery “Sorang Culture” from the research study on the Development of capacity on local economic groups for building potential of sustainable community management: A case study of Krung Ching, Nop Pitham district, Nakhon Si Thammarat province. Which focuses on spatial analysis to explore format and the activities of the local career development plan along with the analysis of the management capabilities of the local occupational groups in the community. found that the community has an interest in public matters in the direction of a strong desire by agreeing to include additional power Up to find knowledge Wisdom that is mixed with traditional weave that is currently used Leading to the development of professional groups in various forms. Storing and recording as a heritage traditional culture of participation in self-management of communities of sacrifice Both physical and mental power to have a public mind to participate in activities at all levels of the community ready to convey the spirit of community consciousness.

Keywords: Sorang, local career development plan, self-management potential

1. ความนำ

รากฐานวิถึวัฒนธรรมภายในชุมชนที่สืบทอดปฏิบัติต่อกันมา เป็นอีกแรงหนุนเสริมให้คนในชุมชนเกิดความรักผูกพัน และมีความเอื้ออาทร ที่ปรากฏเห็นบ้างในบางพื้นที่ของชุมชนภาคใต้คือ “วัฒนธรรมการขอแรง” ที่ยังมีการปฏิบัติคงไว้ในหมู่ของชาวบ้านในตำบลลุงชิ่ง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช แต่ในปัจจุบันสภาพของการพัฒนาทางเศรษฐกิจสมัยใหม่ กำลังเข้ามามีบทบาท ในการทำลายวัฒนธรรมนี้ ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ท้องถิ่นได้กลายเป็นตลาดชุมชนขนาดใหญ่วัฒนธรรม จึงมีน้อยลงการพลิกฟื้นชุมชนเกิดขึ้นเด่นชัด เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาชุมชนเริ่มเกิดการเรียนรู้ในการพึ่งพาตนเอง

หลักสำคัญของการพัฒนาที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ คือ การพัฒนาที่ “คน” ให้คนสามารถคิดเป็น ทำเป็น และ แก้ไขปัญหาเป็น หรือการที่คนภายในชุมชน สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน และมี กิจกรรมที่ดำเนินร่วมกันอย่างต่อเนื่อง แล้วนำไปสู่เครือข่ายการเรียนรู้สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน แต่ว่าการพัฒนาตลอด ระยะเวลาที่ผ่านมา นั้น มักเป็นไปในรูปแบบที่รัฐนำเข้าไปให้คนภายในชุมชน โดยไม่ได้ถามความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน ก่อน จึงทำให้เกิดผลกระทบ และปัญหาสังคมตามมามากมาย ในปัจจุบันนี้ จากคำกล่าวที่ว่า “ชาวบ้านมีศักยภาพ แต่ขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง” เป็น “ความเชื่อ” อย่างหนึ่งซึ่งสวนทางกับกระบวนการทัศน์เดิม ๆ ของสังคมไทย ซึ่งมองว่า เป็น ตาสีตาสา ไร้ จน เจ็บ และต้องการ “การพัฒนา” โดยตรงทำให้ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาขึ้นมาชุดหนึ่ง นั้นเป็นงานที่ ยากที่พิสูจน์ให้เห็นว่าชาวบ้านก็ทำได้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

องค์กรชุมชนหลายแห่งที่มีการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างเศรษฐกิจของชุมชนโดยเป็นการ รวมกลุ่มกันของคนในชุมชนแล้วจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยแต่ละกลุ่ม อาชีพจะมีผู้นำกลุ่มซึ่งเป็นคนในชุมชน และมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนให้ความรู้เพื่อพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่ม อาชีพต่าง ๆ สำหรับการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนจากการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการ บริหารจัดการ ด้านการพัฒนาการผลิต การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมช่องทางการตลาดและการประชาสัมพันธ์ เพื่อ เปิดโอกาสในการรับรู้ และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพ ทั้งตลาดภายในชุมชน ร้านค้าในแหล่งท่องเที่ยว และร้าน จำหน่ายสินค้าของที่ระลึก ที่เป็นจุดพักของนักท่องเที่ยวหรือนักท่องเที่ยว (กรมพัฒนาชุมชน, 2560)

พื้นที่บริเวณชุมชนลุงชิ่งเป็นชุมชนหนึ่งที่มีการพัฒนากลุ่มอาชีพท้องถิ่นโดยให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดกลุ่มอาชีพท้องถิ่น ซึ่งเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ด้วยสภาพพื้นที่ที่มีภูเขา ล้อมรอบจึงเรียกกันว่า “อ่าวลุงชิ่ง” ลักษณะโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง สลับกับภูเขาสูงในเขตอุทยานแห่งชาติเขาหลวง และ อุทยานแห่งชาติเขานัน มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ น้ำตก ถ้ำ ลำคลอง และแก่ง นอกจากนี้ ยังเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ด้านความคิดการปกครอง และถูกปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และในปี 2524 ฝ่ายรัฐบาลสามารถยึดพื้นที่ได้ป่าลุงชิ่งคืนได้ แต่ก็ยังคงมีร่องรอยแห่งประวัติศาสตร์การ ต่อสู้ไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ไปศึกษาหาความรู้ เช่น ถ้ำหลบภัย หลุมขบถ วิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลลุงชิ่งส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพเกษตรกรรม คือ ทำสวนยางพารา ปลูกผลไม้ นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ขึ้นมา เช่น กลุ่มเลี้ยงผึ้งโพรง กลุ่มสตรี กลุ่มปุ๋ยหมัก กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง กลุ่มเลี้ยงแพะ เลี้ยงหมูพื้นเมือง กลุ่มกองทุนข้าวสาร เป็นต้น ปัจจุบันในพื้นที่ตำบลลุงชิ่งยังคงความหลากหลายของธรรมชาติไว้ได้ จึงปรากฏเห็นวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ท่ามกลางความ หลากหลายแห่งธรรมชาติ ภูมิปัญญา และทุน (องค์การบริหารส่วนตำบลลุงชิ่ง, 2560)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวผู้เขียนมีความสนใจในการศึกษาขอแรง : วิถี อำนาจ รวมพลังแห่งการขับเคลื่อนแผน กิจกรรมพัฒนากลุ่มอาชีพท้องถิ่นเพื่อสร้างศักยภาพการจัดการตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน เพราะการพัฒนาอาชีพ เปรียบเสมือนแผนชีวิตที่นำผลจากข้อค้นพบด้านเรียนรู้ และการจัดการความรู้ของชุมชนนั่นเอง การเรียนรู้ของชุมชนที่เป็น จุดเริ่มต้นของการพัฒนากระบวนการแผนแม่บทชุมชนจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะทำให้คนในชุมชนได้มาเรียนรู้ร่วมกัน แต่การ เรียนรู้จากกระบวนการนี้เพียงทำให้ได้แนวคิด ได้ทิศทางที่ถูกต้อง ได้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดเท่านั้น แต่การ

ที่จะทำให้เกิดผล เกิดการเปลี่ยนแปลงจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติ ถ้าได้มาซึ่งแผนแม่บทชุมชนที่ผ่านกระบวนการครอบคลุมทุกขั้นตอน ก็จะเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความเข้าใจร่วมกัน การนำแผนลงสู่การปฏิบัติก็จะได้รับความร่วมมือ ร่วมคิดร่วมทำ ประสิทธิภาพในการพัฒนาแก้ไขปัญหา และป้องกันปัญหาที่จะเกิดได้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ในด้านการจัดระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นของตนเอง ทำให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นจริง มีรูปธรรมที่จับต้องได้ มีพื้นฐานมั่นคงและพัฒนาทั้ง 3 ระดับ คือ พึ่งตนเองระดับครอบครัว พึ่งพาอาศัยกันระดับชุมชนและเครือข่าย และนำผลผลิตบางตัวออกไปสู่ตลาดภายนอก เป็นต้นแบบของวิสาหกิจชุมชนในการจัดการทุนของเอกชน เพื่อพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ทุนในที่นี้ไม่ได้หมายถึง เงิน แต่หมายรวมถึงทรัพยากร ผลผลิตความรู้ภูมิปัญญา และทุนทางสังคม หมู่บ้านที่ชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดว่าชีวิตในวันนี้ และวันข้างหน้าของพวกเขา และของลูกหลานจะเดินไปอย่างไร รวมถึงการแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ในปัจจุบันด้วย โดยการกำหนดร่วมกันออกมาเป็นแผนงานที่สามารถปฏิบัติได้ด้วยตัวของชาวบ้านเอง

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมของวัฒนธรรมขอแรง: วิถี อำนาจ รวมถึงแหล่งการขับเคลื่อนแผนกิจกรรมพัฒนา กลุ่มอาชีพท้องถิ่น เพื่อสร้างศักยภาพการจัดการตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืนในตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. ขอแรง: วิถี อำนาจ รวมถึงแหล่งการขับเคลื่อนแผนกิจกรรมพัฒนา กลุ่มอาชีพท้องถิ่น

กระบวนการทำงานด้านการศึกษาชุมชนนั้นมีความสลับซับซ้อนและมีความแตกต่างกันในด้านเงื่อนไข และองค์ประกอบทางสังคมของแต่ละชุมชน จึงได้มีการกำหนด "เครื่องมือ" เพื่อเป็นแนวทางสำหรับกำหนดประเด็นที่จะศึกษาปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบต่าง ๆ มีความสำคัญและสัมพันธ์กันอย่างไร มีผลต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอย่างไร ความคงอยู่และความยั่งยืนในชุมชนมีลักษณะความสัมพันธ์กันอย่างไร นั่นเอง การศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนได้จัดเก็บข้อมูลจากการศึกษาชุมชนภาคสนามออกเป็น 3 ตอนคือ (1)วิธีการผลิตภาคเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน (2) อำนาจแห่งการต่อรองแห่งสิทธิในการทำกินของคนบริเวณเทือกเขา (3) พลังแห่งการขับเคลื่อนแผนกิจกรรมพัฒนา กลุ่มอาชีพท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

จากการศึกษา พบว่า โครงสร้างระบบข้อมูลชุมชนด้านวิธีการผลิตภาคเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน แสดงภาพรวมของทรัพยากรพื้นฐานต่อศักยภาพของชุมชนในตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ฝัฟ้นต่อวิกฤตปัญหาในด้านต่าง ๆ ภายในชุมชน เป็นข้อมูลที่สำคัญสำหรับทั้งคนในชุมชน ได้แก่ บุคคล ผู้นำ กลุ่มอาชีพ กอปรกับคนภายนอกที่จะเข้าสนับสนุนด้านต่าง ๆ ให้คนในชุมชนได้มีโอกาสค้นพบรากฐานของตนเอง เข้าใจในประวัติความเป็นมาของชุมชนตนเอง ซึ่งในปัจจุบันในพื้นที่ตำบลกรุงชิง ยังคงวิธีการผลิตแบบพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ยังคงอยู่ในวิธีการผลิตเชิงเกษตรแบบดั้งเดิม รูปแบบการผลิตการปลูกพืชในสวนเกษตรแบบผสมผสานซึ่งที่เรียกภาษาท้องถิ่นว่า “สวนพอเฒ่า”หรือ “สวนสมรม” มุ่งเน้นการปลูกพืชที่หลากหลายนำมาใช้บริโภคและแปรรูปในครัวเรือนตามวิถีเกษตรกรรมดังกล่าว “ครัวแม่เฒ่า”ซึ่งเป็นแหล่งรองรับผลผลิตจากวิถีเกษตรกรรมแบบยั่งยืนจาก “ผลผลิตสวนพอเฒ่าสู่ครัวแม่เฒ่า” ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจิตติมา ดำรงวัฒนะ (2555) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการระบบการผลิตสินค้าข้าวภายใต้ฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของเครือข่ายมมมนา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนในรูปแบบ “เครือข่ายมมมนา” มีกระบวนการก่อตัวมาจากกลุ่มอาชีพท้องถิ่นรวมตัวกันจำนวน 5 อาชีพ คือ กลุ่มอาชีพชาวสวนยางพารา กลุ่มอาชีพชาวสวนผลไม้ (ไม้ผล) กลุ่มอาชีพชาวประมง และกลุ่มอาชีพชาวนาข้าว การประกอบอาชีพสอดคล้องกับลักษณะตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เช่น กลุ่มพื้นที่เทือกเขา ลุ่มน้ำ ชายฝั่ง เมือง และชายขอบ พบว่า การผลิตในส่วนของหมู่ชุมชนเครือข่ายมมมนาจึงเป็นการผลิตที่พึ่งพิงระบบธรรมชาติ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การใช้เครื่องมือแบบพื้นบ้านในกลุ่มอาชีพทำสวนผลไม้จะเห็นได้ชัดเจนในเรื่องของการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านแทนการใช้สารเคมี การใช้เทคโนโลยีอย่างง่าย ๆ เช่น การปลูกพืชสมุนไพรไว้ใช้ฆ่าแมลง การใช้ลูกเหม็นขับไล่แมลง เป็นต้น เพื่อค้ำจุนต่อการดำรงชีพโดยเริ่มจากชาวบ้านเริ่มปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคเองในครัวเรือน

จากปรากฏการณ์ทางสังคมของวัฒนธรรมขอแรง: วิถี อำนาจ รวมถึงพลังแห่งการขับเคลื่อนแผนกิจกรรมพัฒนา กลุ่มอาชีพท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลลุงชิ่ง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ประชาชนในพื้นที่ตำบลลุงชิ่ง ได้แสดงสิทธิแห่งการต่อรองแห่งสิทธิในการทำกินของคนที่ย้ายอยู่ในพื้นที่บริเวณเทือกเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดำเนินการริเริ่มจัดตั้งกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย ก่อปรกกับการดำเนินกิจกรรมแบบเครือข่ายที่มีโครงสร้างเป็นศูนย์กลางการทำงานที่เกี่ยวข้องเป็นแม่ข่ายให้สำหรับกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่นั้นตัวอย่างเช่น “**กลุ่มกล้วยครบวงจร**” ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่เริ่มต้นจากเกษตรกรที่ปลูกกล้วยมารวมตัวกันอนุรักษ์ และถ่ายทอดจิตสำนึกให้ปลูกกล้วยอย่างหลากหลาย เพราะพืชดั้งเดิมตามลักษณะภูมิประเทศที่เป็นต้นทุ่นดั้งเดิม และต้นกล้วยนับได้ว่าเป็นตัวชี้วัดของระดับความสมบูรณ์ในระบบนิเวศเพราะกล้วยเป็นพืชที่รักษาความชุ่มชื้นของแหล่งน้ำหรือเรียกตามภาษาถิ่นว่า “**น้ำพึ่งกล้วย**” นัยยะที่กล่าวได้ว่ากล้วยพึ่งพาอาศัยน้ำและเช่นกันน้ำก็พึ่งพาอาศัยกล้วยเป็นแหล่งเก็บกักน้ำตามวิถีธรรมชาตินั้นเอง จากการดำเนินการกิจกรรมเวทีชุมชนเพื่อวิเคราะห์ขีดความสามารถด้านการจัดการกลุ่มอาชีพกล้วยครบวงจร พบว่า โครงสร้างของคณะกรรมการและสมาชิกเป็นตัวแทนมาจากกลุ่มองค์กรอื่น ดังนี้ กลุ่มธนาคารต้นไม้ กลุ่มเกษตรต้นแบบสวนสมรม ศูนย์ปราบศัตรูพืชตำบลลุงชิ่ง กลุ่มท่องเที่ยวเกษตรธรรมชาติ วิชาทกิจชุมชนเพื่อสุขภาพ และศูนย์การเรียนรู้คุ่มตาหนูย เป็นต้น เข้ามาร่วมมือกันทำงานบริหารจัดการกลุ่มโดยการมีลักษณะการทำงานแบบอย่างคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) เป็นเครือข่ายคณะกรรมการทำงานอย่างมีส่วนร่วมอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด มีศูนย์กลางเป็นผู้ประสานงาน มีกฎกติกาในการดำเนินงานตามแผนและกิจกรรม ก่อปรกด้วยมีการเป้าหมายตัวชี้วัดในทุกระดับการทำงานอย่างชัดเจน ซึ่งมีผลสรุปจากเวทีชุมชน พบว่า

“ ... จุดเริ่มต้นในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มกล้วยครบวงจรในช่วงแรก ๆ นั้นอาจถูกบ้างผิดบ้างก็ทำการรวบรวมปรับปรุงแก้ไขตลอด เรื่องเดียวกันที่เคยทำไม่สำเร็จมาวิเคราะห์หาสาเหตุวิธีแก้ไขใหม่ก็สามารถแก้ปัญหาได้ ทำให้ได้รับความรู้ ป้องกันปัญหาในอนาคตได้ด้วย ในระยะหลังมีข้อมูลเพียงพอว่าจะใช้กิจกรรมอะไรแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ถูกทบทวนหลายชั้น หลายครั้งให้สอดคล้องกลายเป็น “แผนอาชีพกลุ่มกล้วย” (เป็นชื่อที่เรียกกันใหม่) ซึ่ง เป็นการวางแผนอย่างง่ายเป็นเครื่องมือทำให้คนเรียนรู้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนให้ได้รับพื้นที่พื้นที่ส่งเสริม และพัฒนาภาคการเกษตรของชาวบ้าน ขึ้นเป็นแผนชีวิตเป็นแนวทางร่วมกันลงสู่การปฏิบัติในครอบครัว และชุมชนของเราเอง...”(ระพีพันธ์ หนูทอง ,จรัสศรี เพ็ชรประสิทธิ์ และรุ่งไพริน รอดบุ, เวทีชุมชน 19 มีนาคม 2562)

ผลสรุปจากการทำเวทีชุมชนด้านการวิเคราะห์ขีดความสามารถด้านการจัดการกลุ่มอาชีพ พบว่ามีความสอดคล้องกับการศึกษาของจุฑาทิพย์ ภัทธราวัต (2549) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางพัฒนาเครือข่ายกลุ่ม องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการความสำเร็จในการเชื่อมโยงเครือข่ายพันธมิตร คือ ข้อตกลงที่ผ่านกระบวนการดำเนินการของเครือข่ายเพื่อรับผลประโยชน์แก่สมาชิกโดยผ่านการเห็นชอบประชาคมในที่ประชุม มีการบริหารจัดการรองรับ มีแผนการดำเนินการ และได้ปฏิบัติงานในส่วนที่กำหนดวางไว้เพื่อให้การบริการแก่สมาชิกจนเกิดผลที่สามารถประเมินอาจเป็นลักษณะของผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินหรือไม่เป็นตัวเงิน เป็นต้น

การศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนได้ค้นพบระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งกระบวนการ หรือขั้นตอนการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาตามต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทาง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนรินทร์ จงวุฒิเวศย์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง แนวคิด แนวทางการพัฒนาชุมชน พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมมีลักษณะ ดังนี้ (1) การ

มีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา และต้องการของชุมชน กำหนดความต้องการของชุมชน จัดลำดับความสำคัญของความต้องการ (2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางวางแผนพัฒนา ร่วมวางแผนนโยบายแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหา แก้ไขปัญหา กอปรกับสนองความต้องการของชุมชน (3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การดำเนินการตามแผนงาน โครงการ เป็นส่วนที่ประชาชนเข้าทำประโยชน์ในโครงการ ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก (4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการรับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพแล้ว (5)การมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานกิจกรรมพัฒนา ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งเอกชน และรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

จุดยืนของการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมในลักษณะของวัฒนธรรมการ “ขอแรง” ภายในชุมชนต่อการพัฒนาชุมชน อาชีพท้องถิ่น ทัศนศึกษา ตำบลกรุงชิง อำเภอหนองพิกัด จังหวัดนครศรีธรรมราช คือการมีมุมมองของการทำงานในพื้นที่เป็นตัวตั้ง ในมุมมองของชุมชนเป็นศูนย์กลาง ชาวบ้านเป็นเจ้าของเรื่อง โดยใช้กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นเครื่องมือดำเนินกิจกรรมพัฒนาให้เป็นที่มาตามความต้องการของชุมชน มากกว่าวัตถุประสงค์ของหน่วยสนับสนุน พบว่ามีความสอดคล้องกับการศึกษาของ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2549) ได้ศึกษาเรื่อง อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่นชี้ให้เห็นว่า การเมืองภาคประชาชน เป็นทางออกเดียวสำหรับการรักษาอิสรภาพสัมพัทธ์ของประเทศไทยในยุคโลกาภิวัตน์ การเมืองภาคประชาชน ซึ่งการเคลื่อนไหวเช่นนี้ มีแนวโน้มจะทำให้ขอบเขตการใช้อำนาจของรัฐลดลง ทั้งกำหนดอำนาจรัฐได้มากกว่าเดิม การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนในสังคมไทยนั้น มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ (1) เป็นกระบวนการของประชาธิปไตยทางตรง (direct democracy) หรือประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) (2) เป็นขบวนการพหุลักษณะ (pluralist movement) ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มประชาชนที่มีอัตลักษณ์ (identity) วิถีชีวิตที่แตกต่างหลากหลาย และ (3) เป็นกระบวนการพัฒนาแบบทางเลือก ซึ่งไม่สามารถขึ้นต่อกลไก ตลาดเสรีตามแนวคิดเสรีนิยมโดยปราศจากเงื่อนไข และ ไม่สามารถเดินตามแนวทางบริโภคนิยมของระบบทุนโลกาภิวัตน์อย่างไร้ขอบเขต มีบทบาทถ่วงดุลอิทธิพลของทุนข้ามชาติ ในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนแก้ไขปัญหาความยากจนในเชิงโครงสร้างไปในเวลาเดียวกัน

การสร้างศักยภาพการจัดการตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืนในตำบลกรุงชิง อำเภอหนองพิกัด จังหวัดนครศรีธรรมราช ภายใต้แบบแผนการขับเคลื่อนแผนกิจกรรมพัฒนาอาชีพของกลุ่มกล้วยครบวงจร ในพื้นที่ตำบลในตำบลกรุงชิง อำเภอหนองพิกัด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีนัยยะการขับเคลื่อนแผนกิจกรรมพัฒนาที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันเพื่อจัดทำแผนอาชีพหลัก อาชีพรอง อาชีพเสริม และอาชีพอิสระ โดยการจำแนกขึ้นมาใช้เป็นแนวทางตนเองและครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้น แล้วจึงขยายสู่เครือข่ายและเพื่อนบ้านให้เป็นที่มาตามที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้ โดยคนในชุมชนได้มาร่วมกันคิดร่วมกำหนดแนวทาง และกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นจุดยืนแห่งแผนชีวิตและแผนอาชีพในชุมชนพึ่งตนเอง มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามวิถีแห่งวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยในชุมชนใช้คำว่าขอแรง หมายถึงระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการตนเองของชุมชนซึ่งชาวบ้านในพื้นที่ตำบลกรุงชิงใช้คำว่า “ขอ” หรือเรียกอีกอย่างว่าการลงแรง การให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันภายในชุมชน ส่วนคำว่า “แรง” นั้นคือพลังแห่งความเสียสละ ทั้งทางด้านพลังกาย และพลังใจ ในการมีจิตสาธารณะในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในทุกๆระดับและมีความสัมพันธ์ต่อองค์ประกอบชุมชน ด้านการศึกษาเรียนรู้ การเมืองการปกครองภาคประชาชน การส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งพบว่ามี ความสอดคล้องกับการศึกษาของ จิตติมา ดำรงวัฒนะ(2554) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนาต้นแบบการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชนมีความเคลื่อนไหวทางสังคมซึ่งจัดแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือประเด็นสาระตามทิศทางแบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ ระยะที่1 ขั้นการก่อเกิดความตระหนักและจิตสำนึก ระยะที่ 2 ขั้นการพัฒนากระบวนการดำเนินงานปฏิบัติการ ระยะที่ 3 ขั้นการขยายการดำเนินงานสู่

เครือข่ายทางสังคม ฉะนั้นพัฒนาการของการรวมตัวกันระหว่างปัจเจกบุคคล หรือระหว่างกลุ่ม ที่มีจิตสำนึก ความสนใจ วัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายในประเด็นสาธารณะ เพื่อแก้ไขปัญหา เพื่อปกป้องผลประโยชน์ หรือเพื่อสร้างพลังอำนาจในการ ต่อรอง และต้องการมีการดำเนินการสิ่งหนึ่งสิ่งใด มีกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้นเป็นสิ่งสำคัญ

จากปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนเชิงพื้นที่เป็น 4 ประเภท คือ (1) การเคลื่อนไหวร้องทุกข์ให้รัฐ เข้ามาแก้ปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มประชาชน (2) การเคลื่อนไหวที่มุ่งตรวจสอบ กระบวนการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วมักเป็นการเคลื่อนไหวของปัญญาชนสาธารณะและองค์กรประชาชนในภาคีเมือง (3) การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องให้รัฐถ่ายโอนอำนาจที่เคยมีให้กับประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่การประท้วงและเรียกร้อง อำนาจจากรัฐ มักจะเป็นผลลัพธ์ของการตัดสินใจหรือดำเนินโครงการของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มประชาชน (4) การร่วมมือ เชิงวิพากษ์ (critical cooperation) กับรัฐหรือเกี่ยวข้องอย่างสร้างสรรค์ของประชาชนในระดับรากหญ้า เป็นการเมืองแบบมี ส่วนร่วมของพลเมือง ครอบคลุมถึงการเคลื่อนไหวของสาธารณะทั่วไปในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ นโยบาย หรือกิจ สาธารณะและการเคลื่อนไหวของประชาชนเฉพาะกลุ่มเพื่อแสดงสิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง เพื่อยับยั้งการกระทำ ของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์พวกเขาอย่างสมดุลภาพ

4. บทสรุป

ศักยภาพการจัดการตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน จากกระบวนการมีส่วนร่วมภายในชุมชนในลักษณะ “วัฒนธรรม การขอแรง” เป็นรูปแบบนัยยะการขับเคลื่อนแผนกิจกรรมพัฒนาที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันเพื่อจัดทำแผน อาชีพหลัก อาชีพรอง อาชีพเสริม และอาชีพอิสระ โดยการจำแนกขึ้นมาใช้เป็นแนวทางตนเองและครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้น แล้ว จึงขยายสู่เครือข่ายและเพื่อนบ้านให้เป็นไปตามที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้ โดยคนในชุมชน ได้มาร่วมกันคิดร่วมกำหนดแนวทาง และกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นจุดยืนแห่งแผนชีวิตและแผนอาชีพ ในชุมชนพึ่งตนเอง มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามวิถีแห่งวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยในชุมชนใช้คำว่าขอแรง หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการตนเองของชุมชนซึ่งชาวบ้านในพื้นที่ตำบลกรุงชิงใช้คำว่า “ขอ” หรือเรียกอีกอย่างว่าการลง แรงแรง การให้ความเชื่อเหลือเอื้อเฟื้อกันภายในชุมชน ส่วนคำว่า “แรง” นั้นคือพลังแห่งความเสียสละ ทั้งทางด้านพลัง ภาย และพลังใจ ในการมีจิตสาธารณะในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนในทุกระดับและมีความสัมพันธ์ต่อองค์ประกอบชุมชน ด้านการศึกษาเรียนรู้ การเมืองการปกครองภาคประชาชน การส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในชุมชนอย่างยั่งยืน ในการ ปฏิบัติการชุมชนระบบการจัดการความรู้ในแผนกิจกรรมอาชีพของกลุ่มกล้วยไข่ครบวงจร เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จต่อ การพัฒนาเชิงพื้นที่ในตำบลกรุงชิง อำเภออบพิดำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งมุ่งเน้นให้มีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการ ปฏิบัติงานจริง

พลังขับเคลื่อนของชุมชนเกิดจากการรวมกลุ่มทางสังคม จุดเริ่มต้นจากคณะกรรมการองค์กรชุมชน กลุ่มทางสังคม และองค์กรชุมชนทุกฝ่ายมาเข้ามีส่วนร่วมในทุกระดับ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายมีการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่แยกการเรียนรู้ออกจาก ชีวิตจริง การพยายามในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง หรือเกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน หรือสภาพความเป็นอยู่ กิจกรรมที่ดำเนินอยู่นี้เป็นไปเพื่อสนองต่อการแก้ปัญหาและสอดคล้องกับแบบแผนการผลิตของชุมชน จึงเป็นพลัง ขับเคลื่อนให้เกิดพลวัตของการเรียนรู้ เมื่อได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ หาแนวทางแก้ไขสมาชิกนำ กลับไปลงมือปฏิบัติแล้วกลับมา ทบทวนวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสรุปทบทวน เพื่อหาหนทางต่อไปอีก กระบวนการที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ นี้เท่ากับเป็นการยกระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่ม และผลพวงจากการเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นจริงดังกล่าว ยังช่วย แก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นผลที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรม

5. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณเป็นพิเศษ สำหรับเครือข่ายผู้นำชุมชน และองค์กรชุมชน สถาบันทางสังคมในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มกล้วยกรุงชิง ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ให้ความร่วมมือเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมทุก ๆ ขั้นตอน ในลักษณะวัฒนธรรมการขอแรงอย่างพร้อมเพียง ตลอดจนการปฏิบัติการศึกษาวิจัยภาคสนามในทุกกระบวนการ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความวิชาการเรื่องนี้ นำสู่ประโยชน์ต่อการขยายผลความรู้ด้านการพัฒนากลุ่มอาชีพท้องถิ่นตามหลักการที่ว่า “การศึกษาคือความเจริญงอกงาม” พร้อมก้าวสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

6. เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. (2547). คู่มือนักพัฒนาเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม: วิทยากรกระบวนการ.

กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกปลีก.

โกวิทย์ พวงงาม. (2553). ชุมชนเข้มแข็งในมิติการพัฒนาชุมชน. รายงานสถานการณ์ความเป็นอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทยระดับเมืองและชนบท. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

จิตติมา ดำรงวัฒนะ. (2554). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนาต้นแบบการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชน จังหวัดนครศรีธรรมราช. ทูลสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

_____. (2555). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการระบบการผลิตสินค้าข้าวภายใต้ฐานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของเครือข่ายมมนา จังหวัดนครศรีธรรมราช. ทูลสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานบริหาร โครงการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ

จุฑาทิพย์ ภัทราวาท และคณะ. (2549). รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางพัฒนาเครือข่ายกลุ่มองค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัด. ทูลสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ. (2549). อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ: บริษัทเคล็ดไทย จำกัด.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2550). แนวคิด แนวทางการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.